

Tíðargreinin verður skrivað av skiftandi fólki, sum ikki dagliga eru knýtt at blaðnum. Evnini eru ymisk, men viðgera øll okkurt evni, sum er viðkomandi fyri tíðina júst nú.

Katrin á Neystabø
aðalskrivari í Amnesty Føroya Deild

Ja til kaffi merkir ikki ja til sex

Stutt eftir, at popp-drotningin Madonna var flutt til New York at royna eydnuna, varð hon neyðtikin. Hon var 19 ára gomul, ov sein til ein dansitíma, og hurðin til venjingarhølið var stongd. Hon hevði ikki pening at ringja frá mynttelefonini uttanfyri, og tá ein vinarligur maður beyð henni við sær heim at lána telefonina, játtaði hon. Sama kvøld varð hon við knívi noydd út á eitt tak og neyðtikin. Madonna er í dag 56 ára gomul, men tað gingu fleiri enn trý ártíggju, áðrenn hon valdi at tosa um neyðtøkuna. Hví valdi henda sterka kvinna at dylja hendingina, og hví valdi hon ikki at melda?

»Skaðin var longu hendur«, segði Madonna í samrøðu í mars í 2015, tá hon umrøddi traumatiserandi tilburðin. »Tað var ikki tað vert. Tað var ov eyðmýkjandi«.

Madonna varpaði ljós á, hví neyðtøkur eru eitt tað mest ósjónliga brotsverkið í samfelagnum, og hví kanningar vísa, at bert ein brotpartur av neyðtøkum verða meldaðar. Tað er ov eyðmýkjandi at setast í bás sum neyðtøkuoffur, og hetta er ein stórir trupulleiki fyri rættarstøðuna hjá viðkomandi.

Sambært norðurlendskari kanning, sum Amnesty gjørdi í 2010, uppliva neyðtøkuoffur, at myndugleikar seta spurnartekin við teirra trúvirði. Hóast sjónlig tekin á kroppinum er teirra sak ofta ov veik. Í eini kanning, sum danska deildin hjá Amnesty gjørdi í ár, svaraði ein av sjei, at ein kvinna, sum sjálvboðin fer heim við einum manni eftir t.d. eitt ball ella ein bítur, hevur ábyrgd sjálv, um hon verður neyðtikin. Eitt nei er sostatt ikki eitt nei í øllum førum. Hetta er serliga hugstoytt, tá hugsað verður um, at flestu neyðtøkur eru sonevndar »kontaktneyðtøkur«, har offur og neyðtakari kennast frammanundan. Og hetta boðar frá, at neyðugt er arbeida við eini hugburðsbroyting, tí eitt ja til kaffi merkir sjálvandi ikki ja til sex.

Hjálparsleys kunning

Veruleikin anno 2015 er, at stóðan hjá føroyskum neyðtøkuoffrum er verri enn í okkara grannalondum.

Mótvegis okkara grannalondum finst eingin almenn kunning um, hvat ein skal gera og hvørji rættindi ein hevur, um ein hevur verið fyri neyðtøku. Tú kanst ikki »googla«

teg fram til nakað. Einku kemur fram á heimasíðunum hjá Landsjúkrahúsinum ella lögregluni, tá tú leitar við orðinum »neyðtøka«. So hvat er at gera, um tú eisini ert bangin fyri avleiðingunum av at ringja til lögregluna?

Ein kann sjálvandi ringja til læknavaktina, men tankin um at sita í einum almennum bíðirúmi fær fleiri at halda seg aftur í hesi sárðæru støðu.

Eingin kanning

Á Landssjúkrahúsinum er hjálpin eisini avmarkað. Tí í hesi skelkandi støðu skal ein taka eina skjóta avgerð um at melda málið, áðrenn

ein fær møguleikan at kannast av einum lækna og m.a. tryggja spor av eini neyðtøku og at prógva sína sök seinni. Tí fyri at fáa kanning eftir neyðtøku krevst, at neyðtøkan verður meldað til lögregluna áðrenn. Amnesty undrast stórliga á hesa mannagongd, serliga tá tað sambært lögregluni er avgerandi fyri kanningararbeiðið og prógvini, at kanningin fer fram so skjótt sum gjørligt – helst áðrenn ein hevur verið í bað, á vesi, bustað tenn ella skift klæði. Hetta er ein ómenniskjanslig

mannagongd, sum átti at verið endurskoðað.

Í grannalondum okkara eru møguleikarnir nógv betri. Googlar tú um neyðtøku, finnur tú fram til nærmastu neyðtøkumiðstøð, har ein fær kunning, tryggjeika, sálarfrøðing, sexolog, sosialráðgeva og læknafrøðiliga kanning, áðrenn lögreglan kemur inn í leikin. Spor og prógv verða goymd í trýggjar mánaðir, meðan offrið kann umhugsast sína støðu. Raðfylgjan er vend á høvdið, og rættartrygðin er nógv betri.

Sum stóðan er í dag kann eitt neyðtøkuoffur heldur ikki tryggja egna sálarliga heilsu, tí hóast ein lækni kann velja at senda eina ávísing til Psykiatriska depilin, so er bíðitíðin

MYND: INGILÍN STRØM

ofta drúgv, og vandin fyri varandi sálarligum løstum er vaksandi.

Hálv revsing fyri summar neyðtøkur

Men Føroyar eru ikki bara afturútsigldar í mun til kunning og manna-gongdir. Lógarverkið, sum endurspeglar, hvat vit sum samfelag meta vera rætt og skeivt, er eisini frá eini farnari tíð. Galdandi revsilóg gevur avsláttur á summum økjum. Ein neyðtøka av einum verjuleysum, har offrið t.d. er rúsað ella svevur, gevur bara hálva revsing, og í fleiri førum er neyðtøka, sum fer fram í hjúnarbandinum, als ikki revsiverd. Við øðrum orðum leggur lógin upp til hálvar og heilar neyðtøkur, og tað undirgevvur meginregluna um, at eitt nei er eitt nei, og at øll neyðtøkuoffur hava 100 prosent javnrættindi. Umframt hetta umtalar núverandi revsilóg eina neyðtøku sum eitt »siðamisbrot«, sum vanliga sipar til almennan moral. Í staðin átti lógin at lagt dent á kropsliga sjálvræðið hjá øllum menniskjum og kalla eina neyðtøku fyri eitt seksualbrot.

Hóast allir myndugleikar siga seg stuðla rættinum til kropsligt sjálv-ræði, trongja bæði lóg og manna-gongdir til grundleggjandi eftir-meting.

Amnesty Føroya Deild fer í summar at heita á politisku skipanina og á okkara myndugleikar um at broyta bæði mannagongdir og lóg í mun til hendan átrokandi spurning. Og vit fara eisini á summartiltøkum at tosa um, hví eitt ja til ein kaffimunn sjálvandi ikki eisini er eitt ja til sex.

»Eitt nei er sostatt ikki eitt nei í øllum førum. Hetta er serliga hugstoytt, tá hugsað verður um, at flestu neyðtøkur eru sonevndar "kontaktneyðtøkur", har offur og neyðtakari kennast frammanundan. Og hetta boðar frá, at neyðugt er arbeida eini hugburðsbroyting, tí eitt ja til kaffi merkir sjálvandi ikki ja til sex«

HJÁSITI: Tá neyðtøka verður meldað til lög-regluna, hevur órætt-aða rætt til at fáa ein hjásita, sum skal hjálpa og vegleiða í sárðæru støðuni. Sjálvt um lög-reglan skal upplýsa um hendan lógartryggjaða rætt, so vísir tað seg, at hjásitin kemur alt ov seint inn í leikin.